

A. A. MICHAJLOV: Sovremennaja filosofskaja germenevtika [Súčasná filozofická hermeneutika]. Universitetskoje, Minsk 1984, 191 s.

V súčasnej idealistickej filozofii možno postrehnúť ožvovanie hermeneutiky ako teórie a metodológie, ktorá by umožnila „vyložiť“ a „porozumieť“ duchovným produktom modernej doby. V súčasnej filozofii, umení a náboženstve sa buržoázni filozofi pomocou hermeneutiky usilujú objaviť významy, ktoré by mali poslúžiť ideologickým zámerom súčasného imperializmu.

Treba preto privítať monografiu sovietskeho autora A. A. Michajlova *Sovremennaja filosofskaja germenevtika*, ktorý sa vcelku úspešne pokúša o objavenie historických a aktuálne filozofických determinácií genézy hermeneutiky a jej súčasných metamorfóz. A. A. Michajlov vo svojej práci venuje pozornosť filozofickým zdrojom hermeneutiky a zároveň vymedzuje i hranice, v ktorých sa pohybuje: transcendentálny idealizmus, subjektivizmus a eklekticizmus. Už v úvode práce charakterizuje problematiku filozofickej hermeneutiky ako „špecifického učenia, ktoré sa sformovalo ako výsledok prijatia a prepracovania ideových podnetov vychádzajúcich predovšetkým z filozofie života, fenomenológie a existencializmu“ (s. 4). Hermeneutiku analyzuje ako metodologickú disciplínu, v ktorej sú rozpracované základné princípy porozumenia (pochoopenia) a interpretácie realizované i v rôznych sférach vedeckého poznania (s. 5).

A. A. Michajlov poukazuje na základnú tendenciu súčasnej filozofickej hermeneutiky ako modifikovanej formy kantovského transcendentalizmu, zameraného na analýzu poznávacej činnosti človeka. Zároveň autor sleduje vnútorný ideový vývin filo-

zofickej hermeneutiky, ktorá reflektuje filozofické idey W. Diltheya, opiera sa o východiská fenomenológie E. Husserla, o ontologické konštrukcie M. Heideggera a vyúsťuje do filozofickej teórie hermeneutickej skúsenosti H.G. Gadamera, ktorý je najpopulárnejším predstaviteľom súčasnej hermeneutiky.

V I. kapitole sa autor vracia k analýze metód transcendentálneho idealizmu ako jednému zo základných filozofických východísk hermeneutiky. Transcendentálny idealizmus mal za úlohu dokázať existenciu vonkajšieho sveta, ktorý vyvodzuje z aktov subjektívnosti, konštituuje nielen predmety skúsenosti, ale i samotnú ideu bytia sveta. Autor odhaľuje styčné body a prechody medzi Kantom a F. Schleiermacherom, s menom ktorého spája i vznik filozofickej hermeneutiky. Kontinuitu tejto línie vývoja hermeneutiky dopĺňa W. Dilthey, ktorý ju rozpracoval v rámci filozofie života do relativne ucelenej gnozeologickej a metodologickej koncepcie.

W. Dilthey sa sám k Schleiermacherovi hlásil a oceňoval u neho najmä to, že neohraničil transcendentálne zameranie len na sféru čistého myslenia, ale rozširuje ho na „každodenný život“. Zároveň chcel prekonať i nedostatky Schleiermacherovej hermeneutiky a nemeckého romantizmu rozpracovaním špecifickej metodológie „duchovných vied.“ Práve tejto problematike venuje autor pozornosť v II. kapitole *Zdôvodnenie hermeneutiky ako metódy „duchovných vied“ vo filozofii života W. Diltheya.*

Kľúčovou kategóriou diltheyov-

skej hermeneutiky je kategória „porozumenia“ (pochopenia), ktorá je príbuzná kantovskému „apriori“. Autor správne upozorňuje na to, že W. Dilthey sa bránil zjavnému psychologizmu, ktorý mu vyčítajú v polemikách najmä novokantovci a „prežívania“ považuje za východiskový moment „porozumenia“, ktoré sa realizuje v duchovných vedách: „Porozumenie nie je reprodukciou úplnej kópie duchovného sveta, ale má skôr úlohu vyjaviť štruktúru sveta alebo konštrukciu tohto sveta; interpretátor sa snaží postihnúť nie každý jednotlivý detail, ale súhrn vzťahov vystupujúcich v úlohe ideálneho poriadku“ (s. 50). Presvedčivo vyznieva názor autora, že Diltheyovi sa nepodarilo uskutočniť zamýšľanú reformu teórie poznania a filozofickej metodológie, ale iba prehĺbil rozpory medzi gnozeologickým subjektom a reálnym svetom a cez ich jednostrannú absolutizáciu prispel k rozvoju filozofie iracionalizmu. Dilthey sa zamerával na rozpracovanie idey o statuse vedeckosti „duchovných vied“, v čom sa neskoršia hermeneutika s Diltheyom rozchádzala a rozpracovala kľúčovú kategóriu hermeneutiky — kategóriu „porozumenia“ (pochopenia).

Ďalšiu evolúciu hermeneutiky výrazne ovplyvnil E. Husserl, najmä rozpracovaním fenomenologickej metódy a koncepcie intencionality. Preto i autor monografie venuje tomu problému adekvátnu pozornosť v III. kapitole *Transcendentálna fenomenológia E. Husserla*. Autor tu zdôrazňuje, že fenomenologická metóda prispela k ďalšiemu prehĺbeniu subjektívne idealistického zamerania hermeneutiky tým, že si nekladie za cieľ skúmať fakty skutočnosti, ale má vyjadriť samotné predpoklady ľudského poznania. Skutočnú pravdu možno potom odhaliť len prostredníctvom prežívania, pomocou intuície, „nazeraním podstaty“. Eidetickou redukciou očis-

tuje E. Husserl poznanie od náhodných, nepodstatných a vonkajších vplyvov, a transcendentálnou redukciou sa podľa neho zavŕši proces očistenia ľudského Ego a odhalí sa prúd, tok vedomia ako takého. Podľa autora fenomenológia teda prispela k prehĺbeniu transcendentálneho charakteru filozofického skúmania prijatého neskoršou filozofickou hermeneutikou (s. 84). Analýza procesu poznania nadobúda v transcendentálnej fenomenológii stále výraznejšie jednostranný subjektivistický a iracionalistický charakter.

Fundamentálna ontológia M. Heideggera prispela k absolutizácii „jazykového horizontu“, cez ktorý sa realizuje ľudské poznanie. Fenomenológia v Heideggerovej filozofii je hermeneutikou, ktorej úlohou je „explikácia toho smutného porozumenia zmyslu bytia, ktorým disponuje vždy existencia“ (s. 117). Zmyslu existencie človeka chce Heidegger porozumieť prostredníctvom „hermeneutickej situácie“ (s. 120). Autor správne hodnotí Heideggerove ontologické konštrukcie s jazykom (načúvanie slovu) ako špekulatívne a potvrdzuje jeho priblíženie viac k Diltheyovej metóde ako k svojmu učiteľovi Husserlovi.

Podnetne vyznieva i rozpracovanie problému hermeneutickej skúsenosti a univerzálnosti hermeneutiky — *Univerzálna hermeneutika H.G. Gadamera*. H. G. Gadamer sa pokúsil o spojenie hermeneutických ideí u Heideggera, Husserla a Diltheya a vypracoval „univerzálnu“ hermeneutiku. Za charakteristický moment hermeneutickej skúsenosti je podľa Gadamera pokladané vyjavenie svojich vlastných postojov v procese interpretácie predchádzajúcej filozofickej tradície. A. A. Michajlov upozorňuje na to, že paradigmatu tejto interpretácie odhaľuje už M. Heidegger, ktorý apeluje nie na to, čo bolo povedané filozofom, ale čo chcel povedať: „Prin-

cípom takejto interpretácie je zrieknutie sa „objektívnej“ interpretácie filozofických textov všeobecne, nakoľko porozumenie textom, vzťahujúcich sa na minulosť vždy predpokladá zapojenie interpretátora do sféry poznania toho, čo bolo povedané iným. Gadamer označuje tento proces ako splývanie horizontov, v ktorom sa rozumie dialóg minulého a súčasného“, konštatuje autor (s. 129).

Zvláštnosťou konkrétnej realizácie hermeneutickej skúsenosti u Gadamera je fenomén „predporozumenia.“ Sebauvedomenie človeka je podľa Gadamera určované vzťahom človeka k jazykovej tradícii. Gadamer vidí predpoklad porozumenia v jazyku. Podľa kritického zhodnotenia autora H. G. Gadamar prehľbil subjektivismus v teórii poznania a touto jednostrannosťou vytvoril možnosti nielen pre prechod od objektu k subjektu, ale i od skutočnosti k pseudo-skutočnosti. Otvorenou tu zostáva otázka rozpracovania širších súvislostí využívania hermeneutiky najmä súčasnou teológiou a náboženskou filozofiou. Spôsoby riešenia metaproblémov filozofickej hermeneutiky sú pôdou pre rozvoj fideizmu v súčasnej idealistickej filozofii.

V záverečnej kapitole *Filozofia marxizmu a kritika súčasnej hermeneutiky* podrobil A. A. Michajlov fi-

lozofickú hermeneutiku kritickej konfrontácii s marxisticko-leninskou filozofiou. Autor správne zdôrazňuje, že filozofická hermeneutika je prejavom a dôkazom krízy súčasného buržoázneho vedomia a zároveň je i pokusom pretvorenia tradičného idealistického gnozeologizmu. Hermeneutika je však filozofickou koncepciou, ktorá vychádza z tých istých idealistických východísk, ktoré sa pokúša určitým spôsobom kritizovať a pretvoriť.

Hermeneutika vystupuje ako špecifická metodológia humanitného skúmania, umenie interpretovať texty a porozumieť zmyslu (s. 169). Podnetné je konštatovanie autora, že nastolené problémy filozofickej hermeneutiky si vyžadujú nielen marxistickú analýzu a kritiku, ale i pozitívne rozpracovanie tých problémov hermeneutiky, ktoré ona jednostranne spracováva (napr. otázky sociálno-kultúrnych predpokladov poznávacej činnosti človeka a iné).

Recenzovaná práca je nesporným prínosom pre hlbšiu a komplexnejšiu marxisticko-leninskú analýzu a kritiku súčasnej idealistickej gnozeológie a metodológie a prináša aj významné podnety pre rozvoj marxisticko-leninskej filozofie.

Viera Bilasová